

Сомова Т., студентка
Науковий керівник – Довгалюк В.В., к.е.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет

ДЕПОЗИТАРНО-КЛІРИНГОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ ТА ЇЇ ПОСЕРЕДНИКИ

Побудова в Україні депозитарної системи пройшла досить тривалий період. Почалася вона з розробки Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку у 1996 році “Тимчасового положення про депозитарій і депозитарну діяльність”, указів Президента, ряду законів, положень і Міжнародних стандартів, в яких визначались основні поняття, правила і вимоги до впровадження і регулювання депозитарної діяльності в Україні. У 2010 році активно почав розроблятися проект щодо реформування депозитарної інфраструктури, результатом якого став прийнятий Закон “Про депозитарну систему України” (липень 2012 року), відповідно до якого суттєво змінюється порядок функціонування депозитарної інфраструктури відповідно до міжнародних стандартів, зокрема, створено центральний депозитарій, єдиний розрахунковий центр за операціями з цінними паперами та скасовано інститут реєстраторів.

Згідно Закону України “Про депозитарну систему України”, депозитарна система це – сукупність учасників депозитарної системи та правовідносин між ними щодо ведення обліку цінних паперів, прав на цінні папери і прав за цінними паперами та їх обмежень, що встановлюються в системі депозитарного обліку цінних паперів, у тому числі внаслідок проведення розрахунків за правочинами щодо цінних паперів.

Основними видами депозитарної діяльності є:

- зберігання й обслуговування обігу цінних паперів на рахунках у цінних паперах та операцій емітента щодо випущених ним цінних паперів;
- кліринг та розрахунки за угодами щодо цінних паперів;
- ведення реєстрів власників іменних цінних паперів;
- підтримка комп'ютеризованих систем виконання угод, які укладаються на фондовій біржі або в торговельно-інформаційній системі;
- надання консультаційних та інформаційних послуг своїм клієнтам.

Кліринг і розрахунки за операціями щодо цінних паперів здійснює виключно депозитарій, який отримав ліцензію на провадження професійної діяльності на фондовому ринку – розрахунково-клірингової діяльності. Кліринг за угодою з цінними паперами полягає в обчисленні грошових сум, які підлягають переказу, і кількості цінних паперів, які мають бути поставлені за результатами угоди.

Посередниками депозитарно-клірингової системи є юридичні особи, які безпосередньо не проводять емісії, не вкладають коштів у цінні папери, але роблять розрахунки та реєструють рух цінних паперів. До них належать реєстратори угод з цінних паперів, які повідомляють емітентам та інвесторам про стан фондового ринку та рух їхніх цінних паперів і депозитарій – юридична особа,

професійний учасник, який спеціалізується виключно на веденні депозитарної діяльності.

Учасниками національної депозитарної системи є: Національний депозитарій України, Національний банк України, депозитарні установи та ПАТ “Розрахунковий центр з обслуговування договорів на фінансових ринках”.

Національний депозитарій України (НДУ) створений для забезпечення функціонування єдиної системи депозитарного обліку цінних паперів. Центральний депозитарій веде депозитарний облік всіх емісійних цінних паперів, крім тих державних цінних паперів, облік яких веде Національний банк України. Загальний порядок надання Центральним депозитарієм послуг, пов’язаних із провадженням депозитарної діяльності, проведенням ним операцій у системі депозитарного обліку, здійснення Центральним депозитарієм контролю за депозитарними установами визначаються Правилами центрального депозитарію.

Сторення єдиного центрального депозитарію відображає оптимальний баланс участі держави та професійних приватних компаній у капіталі Центрального депозитарію; передбачає мінімізацію операційних ризиків депозитарного обліку, мінімізацію трансакційних витрат учасників ринку на здійснення угод та спрощення порядку розрахунків за угодами з цінними паперами.

В 2015 р. на обслуговуванні в НДУ знаходилися такі цінні папери бездокументарної форми існування: 8 296 випусків акцій номінальною вартістю близько 766 990 млн. грн.; 2 138 випусків облігацій підприємств (у тому числі номінованих в іноземній валюті) номінальною вартістю близько 140 018 млн. грн.; 1 119 випусків інвестиційних сертифікатів номінальною вартістю близько 280 305 млн. грн.; 42 випуски опціонних сертифікатів номінальною вартістю близько 9 млн грн.; 4 випуски сертифікатів фондів операцій з нерухомістю приблизною номінальною вартістю 227 млн. грн. та інші цінні папери бездокументарної форми існування (за даними річного звіту за 2015 р. НДУ).

Також, станом на кінець 2015 року НДУ співпрацював з іноземними депозитаріями та міжнародними розрахунково-кліринговими установами, такими як: міжнародний центральний депозитарій “Clearstream Banking Luxembourg”; центральний депозитарій Російської Федерації “Національний розрахунковий депозитарій” та центральний депозитарій Республіки Білорусь “Республіканський центральний депозитарій цінних паперів” (за даними річного звіту за 2015 р. НДУ).

Є одним посередником депозитарно-клірингової системи є депозитарні установи, яких нараховується 266 таких установ, які мають ліцензію щодо провадження депозитарної діяльності в Україні (за даними реєстрації НДУ).

На сьогоднішній день в Україні побудована теоретично повна функціональна централізована депозитарно-клірингова система, але вона ще не впроваджена на ринок в повному обсязі.